

**En förstudie om validering,
arbetsmarknadsinsatser och studie-
förbunden som potentiell resurs för
kommuner och människor som står
långt ifrån arbetsmarknaden.**

Patrik Lidström, Karin Blomstrand
och Cesar Vargas

Förord

Folkbildningen i Sverige har en lång tradition av utbildningsinsatser och därmed fungerar stärkande för individen och samhället. Redan för hundra år sedan började människor träffas i grupper för att bilda sig och driva olika frågor om yttrandefrihet, religionsfrihet, kvinnors rättigheter som även ledde till folkrörelser. Folkbildning har därför spelat en mycket viktig roll för att skapa vårt nutida demokratiska samhälle. Men folkbildning är mycket mer än så. Sverige står idag inför ett framtida kompetensförsörjningsbehov. När arbetskraften inte räcker till går det inte att möta kompetensutmaningen enbart genom att rekrytera fler, i stället behövs nya arbetssätt som att ta tillvara och utveckla kompetensen hos individer. Det är här studieförbunden och folkhögskolorna kan spela en viktig roll. Statens syften med att stödja folkbildningen är bland andra att utjämna utbildningsklyftor och höja utbildningsnivån i samhället. Forskning visar att det finns en positiv koppling mellan individers kompetensnivå och deras ekonomiska ställning. Kommer individer in på arbete så har detta en positiv inverkan på företag, regioner och samhället. Medborgarskolan Syd tillsammans med Region Skåne tog initiativet att förverkliga denna förstudie i syfte att undersöka hur folkbildningen kan stötta utmaningen med kompetensförsörjning med hjälp av valideringar. Folkbildningsrådet har under en tid bedrivit projekt och satsningar inom valideringar samtidigt som riksdagen har beslutat om att kommunerna ska öka sina valideringar. Medborgarskolan Syd tillsammans med Region Skåne presenterar här nedan resultatet av denna förstudie. Med hjälp av Public Partner och Jämställd Utveckling Skåne har vi försökt undersöka hur folkbildningens valideringar och arbetsmarknadsinsatser kan stötta kommunerna och företag att lösa utmaningarna med kompetensförsörjning och även titta på hur dessa insatser kan fungera mer jämställda. Tillsammans med Region Skåne kommer förstudien att presenteras för kommunerna i Skåne i syfte att visa att det finns koordineringsbehov och positiva samverkansmöjligheter mellan studieförbundens insatser och kommunernas strategiska arbete. Tillsammans kan vi stärka samverkan mellan civilsamhället med myndigheterna som skapar bättre möjligheter för individen.

Monica Deger *Regionchef för Medborgarskolan Syd, 2023*

Stor tack till Tobias Hedkvist och Region Skåne som möjliggjorde denna förstudie.
Cesar Vargas, Verksamhetschef för medborgarskolan Syd.

Sammanfattning

I den här förstudien har vi sökt att utröna huruvida folkbildningen genom studieförbund och högskolor med sina valideringsinsatser på ett än mer aktivt och tydligt sätt skulle kunna utgöra en aktör som komplement till den kommunala vuxenutbildningen, kommunernas näringslivskontor, arbetsmarknadsenheter för de målgrupper som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Vi har tagit del av omfattande material, intervjuat rektorer inom den kommunala vuxenutbildningen, representanter från Region Skåne och andra regionala aktörer så som Skånes regioner, kommunchefer, chefer för arbetsmarknadsverksamheter, folkhögskolor och verksamhetschefer inom studieförbunden. Vidare fört samtal med Studieförbunden i samverkan, Folkbildningsrådet och aktörer inom valideringsområdet.

Vi konstaterar att validering erbjuder många möjligheter för de individer som står längst ifrån arbetsmarknaden att förstå, och ibland att, de äger kompetens och vilken kompetensutveckling de behöver företa sig. Vidare att Studieförbund genom sin verksamhet rymmer potential att nå kvinnor med olika etniciteter och kvinnor som står långt från arbetsmarknaden på ett annat sätt än vad exempelvis Arbetsförmedlingen och kommunens olika verksamheter gör, att folkbildningen rymmer potential att bidra i jämställdhetsarbetet.

Vi konstaterar att validering är ett viktigt verktyg som del i att lösa ut den enorma kompetensförsörjningsutmaning Sverige står mitt i – Att validera att framtida medarbetare har rätt kompetens för uppgiften som ska utföras är ibland en bra, kan till och med vara bättre väg, än att oavkortat bygga rekrytering på akademiska meriter.

För arbetsmarknadens aktörer som har i uppdrag att stötta individer in i jobb eller studier, t. ex. kommunala arbetsmarknadsenheter och Arbetsförmedlingen fungerar valideringen väl som ett stöd att kunna matcha emot utbildning, bransch eller sysselsättning.

Inom ramen för förstudien belyser vi validering ur ett jämställdhetsperspektiv. Av den statistik vi tagit del av noterar vi strukturella skillnader i antalet som valideras mot traditionella mans- eller kvinnodomin-

erande yrken. Samtidigt konstaterar vi att folkbildningens aktörer, såväl folkhögskolor som studieförbund, tycks äga förutsättningar att nå grupper som till synes på grund av etnicitet eller kön står allra längst ifrån arbetsmarknaden på ett bättre sätt än vad de offentliga institutionerna har. Vi tänker att det finns outnyttjad i arbetet med jämställdhetsintegrering som folkbildningen äger och som kommuner skulle kunna tillvarata. Flera av våra respondenter återkommer till att det inom det traditionella utbildningsväsendet och som hinder till etablering på arbetsmarknaden finns ett glapp där folkbildningen och dess studieförbund och högskolor, exempelvis genom att bistå i validering av nyckelkompetenser, har en roll att fylla. Bland annat kring nyanlända kvinnor, kvinnor i utsatthet, män med samsjuklighet eller unga som gamla som saknar formell kompetens eller målsättningar med livet. Folkbildningens mantra ”fri och frivilligt” rymmer stor potential att bidra att förbereda och motivera individer att ta steg in.

Förstudien rymmer ett antal rekommendationer. De riktar sig till såväl region, kommun som till folkbildningens aktörer. Rekommendationerna måste läsas i ljuset av att de lämnas i en förstudie. De kommer inte att kännas relevanta för alla som läser rapporten, men förhoppningen är att de ska bidra till utvecklade förutsättning att med validering som ett verktyg erbjuda förstudiens målgrupp nya vägar till ett aktivt deltagande i samhället.

Förstudien rekommenderar att:

- Kommunerna inventerar vad folkbildningens aktörer, studieförbund och folkhögskolor, i kommunens upptagningsområde, kan erbjuda för kompletterande stöd inom ramen för validering. Region Skånes projekt VISARE syftar till att etablera och utveckla hållbara strukturer för validering kan potentiellt vara ett stöd i ett sådant initiativ.
- Studieförbunden utvecklar, paketerar och informerar kommuner om vad de kan erbjuda inom ramen för validering. För att möjliggöra detta behöver studieförbunden säkerställa att deras erbjudanden om validering är kvalitetssäkrade och prövade. Studieförbund i samverkan har i samverkan med Nordiskt valideringsforum utvecklat moduler för validering

- Licensiering och utbildning av studieförbundens medarbetare är förutsättningsgivande för att kunna vara en aktör.

- Öka kommunernas och offentliga aktörers kompetens kring de möjligheter folkbildningen kan erbjuda gällande validering och att ömsesidigt skapa öka förståelsen hos folkbildningens aktörer om det kommunala uppdraget. Vi tänker att olika logiker, olika uppdrag, olika syn på förutsägbarhet och hur styrningen av offentliga och ideella, idéburna organisationer på riktigt försvårar förutsättningarna att hitta samarbeten för individens bästa och där samarbetande aktörer samarbetar fullt ut på lika villkor.
- Utforska finansieringsmodeller som möjliggör långsiktigt hållbara samarbeten mellan kommuner och folkbildningsaktörer med fokus på kompetensförsörjning, jämställdhet och än bättre förutsättningar för målgrupper som står långt ifrån arbetsmarknaden. Kanske går det att pröva vilka möjligheter som ryms inom FINSAM (samordningsförbund), ESF och Tillväxtverket. EU avsätter årligen stora belopp att söka för att hitta nya arbetsätt att få människor till arbete, studier eller att starta egna företag.
Ersättningsmodeller som finns/har funnits bygger på ersättning per närvarotimme och deltagare. Det är svårt för studieförbund att bygga kapacitet med få deltagare och ingen ”god affär”. Med folkbildningsrådets nya statsbidragssystem som beslutades i maj 2023 ges studieförbunden ytterligare förutsättningar att arbeta kvalitativt och långsiktigt med deltagare som är korttidsutbildade och/eller står långt ifrån arbetsmarknaden inklusive validering.
- Genomföra särskilda utbildnings-, informations- och erfarenhetsutbytes insatser med syfte att öka kunskapen om att validering är och kan vara för bredare målgrupper än de till synes självklara. Exempelvis: Näringslivsansvariga inom kommunen, förvaltningschefer inom teknisk förvaltning och politiska församlingar. Den generella synen på validering bland de som inte till vardags jobbar med validering, tycks vara att det är någon form av ”körkortsprov”. Synen på validering leder som regel fram till bransch eller utbildning, men tenderar missa målgruppen av individer som står allra längst ifrån.

Nyttja aktörer som arbetsmarknads-verksamheter och studieförbund som idag aktivt använder validering som ett verktyg.

- Arbeta aktivt med att formulera och uppdraga studieförbund och folkhögskolor att bistå i arbetet med de som står långt ifrån. Exempelvis i uppdrag som skulle kunna vara att:
 - Utbilda valideringshandledare inom olika kommunala verksamheter som ett led för kommunerna att komma i gång med branschvalidering.
 - Inom ramen för KAA-processen, som ett alternativ till praktik erbjuda ungdomar validering med fokus på nyckelkompetenserna och genom detta bidra till att identifiera vägar framåt.
 - Inom ramen för den kommunala arbetsmarknadsverksamheten för de människor som står långt ifrån den reguljära arbets- utbildningsmarknaden erbjuda validering med fokus på nyckelkompetenserna, som ett försteg inför deltagande i praktik eller andra studier.
- Validering ska ses i sitt sammanhang. Sannolikt finns likartade pedagogiska utmaningar kring validering likt det digitaliseringen stått inför. De organisationer som kommit längst i digitaliseringsfrågan har valt att se digitalisering som ETT verktyg att bedriva verksamhetsutveckling med. De har tonat ned fokuset på det digitala. Samma princip torde underlätta att tänka kring valideringen. Det är ETT verktyg att jobba med kompetensutveckling och kompetensförsörjningsfrågan.

Den här förstudien långt ifrån allomfattande. Vårt resultat leder förhoppningsvis fram till att andra fortsätter eller tar vid i fortsatta diskussioner. Något vi kan stå för är att inom ramen för denna förstudie har vi bara mött personer som vill mer när det gäller att hitta former att arbeta kring målgrupper som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Är det vår enda slutsats läsaren kan känna igen sig i så är den tillräcklig för att förstå att det finns krafter och potential att tillvarata, både i validering och i de som arbetar, rätt använd kan skapa oanade möjligheter för enskilda individer, organisationer och samhället i stort!

Innehållsförteckning

1	Inledning	8
1.1	Förstudiens syfte	9
1.2	Förstudiens mål	9
1.3	Förstudiens metod	9
1.4	Avgränsning och förförståelse	9
2	Några olika perspektiv på validering	10
2.1	Generell definition	10
2.2	...med betoning på process och livslångt lärande	10
2.3med utgångspunkt ur 8 nyckelkompetenser	10
2.4där en viktig möjlighet är identifierad.	11
2.5regionen som möjliggörare - Viktiga erfarenheter från Valideringslyftet	12
3	Jämställdhetsperspektiv på validering – en möjlighet för studieförbunden.	13
3.1	Validering är en del av Sveriges kössegregerade arbetsmarknad	13
3.2	Genusperspektiv på kompetens	14
3.3	Alltid kön, aldrig bara kön	15
3.4	Samverkan och studieförbundens roll	16
4	Kan studieförbunden stötta, komplettera och stärka validering hos kommunerna	17
4.1	Studieförbunden och folkhögskolornas arbete	17
4.2	Validering arbetsmarknadsverksamheter, Komvux och studieförbunden..	18
4.3	Ekonomiska förutsättningar	19
4.4	Så vad blir då våra slutsatser?	19
5	Förstudiens rekommendationer	21

I Inledning

Aldrig någonsin har Sverige stått inför större behov av att få personer i arbete. I december 2022 presenterade Sveriges kommuner och regioner (SKR) en ekonomirapport som påtalar att: Även om ekonomin är ytterst begränsad kommande år är kompetensförsörjningen den allra största utmaningen framöver. Lösningen på den offentliga sektorns kompetensförsörjningsutmaningar beskrivs rymmas inom att hitta nya arbetsformer (ex. digitalisering), möjliggöra äldre att arbeta längre samt att säkerställa att de människor som idag står utanför arbetsmarknaden ges möjligheter att gå från arbetskraftsreserv till arbetskraft. En utmaning som i tidigare ekonomirapporter belyst (däribland 2021) har varit att en allt mindre arbetskraftsreserv står allt längre ifrån arbetsmarknaden.

Samtidigt som utbildningskraven stigit på arbetsmarknaden har såväl antalet som sammansättningen av de korttidsutbildade som är inskrivna arbetslösa på Arbetsförmedlingen förändrats tydligt. 2018 rapporterade Arbetsförmedlingen (AF) en fördubbling det senaste decenniet.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har i flera artiklar belyst konsekvenser av arbetslöshet och det utanförskap detta medför. Bland annat har de kunnat konstatera ökad risk för psykisk ohälsa, att negativa konsekvenser inte bara drabbar föräldrar med svag anknytning till arbetsmarknaden, exempelvis fann Sjögren och Svaleryd (2011) att barn till föräldrar som uppbar försörjningsstöd hade sämre resultat i skolan.

Sammanfattningsvis finns såväl samhällsekonomiska som mänskliga vinster att hämta om det går att utveckla former att korta vägen för de som står utanför att komma i arbete eller studier. Alla skulle vinna på det. Men frågan är hur?

Ett konstaterat problem är att de som inte har akademiska bevis på formell kompetens, alternativt har lång yrkeslivserfarenhet inom visst arbete har extremt svårt att hävda sig i konkurrens på arbetsmarknaden.

Validering, med utgångspunkt ur att kunskap och förmågor förvärvas under hela livet och inte bara i klassrum eller på arbetsmarknad har under en längre tid lyfts äga stor potential att bidra. Dels att snabbare skapa förutsättningar för branscher att få människor med rätt kompetens in i arbete och för individer skapa förutsättningar till snabbare etablering på arbetsmarknaden och ökade möjligheter till omställning under arbetslivet.

Denna förstudie har en ansats att pröva om folkbildningen, dess studieförbund och högskolor, med sina kompetenshögjande insatser inklusive validering skulle kunna spela en större roll i syfte att stötta kommunernas integrationsinsatser, minska arbetslöshet och öka kompetensförsörjning.

1.1 Förstudiens syfte

Syftet med denna förstudie är att undersöka förutsättningarna för studieförbund och folkhögskolor att genom validering i samarbete med den kommunala vuxenutbildningen och de kommunala arbetsmarknadsverksamheterna stötta i arbetet runt individer som står långt ifrån arbetsmarknaden.

1.2 Förstudiens mål

Undersöka hur studieförbund kan stötta, komplettera och stärka validering och/eller befintliga aktörer som arbetar med validering.

- Kartlägga olika samverkansformer i syfte att öppna upp kanaler mellan bildningsförbundets valideringar och folkhögskolor, YH-utbildningar och andra Vuxenutbildningar. Individen ska ha en tydligare bild av hur man kan använda sin validering och vilka utbildningsmöjligheter som öppnas upp.
- Kartlägga finanseringsunderlag, möjligheter och hinder för ökad samverka i syfte att öka valideringar och bildningsförbundets roll i relation till Komvux, vuxenutbildningar, folkhögskolor och kommunernas arbetsmarknadsenheter.
- Förstudie ska även sammanfatta informationen och datainsamlingen i syfte att komma med förslag på möjliga vägar framåt i syfte att minska bildningsförbundets arbetsmarknadsinsatser, valideringar och andra intressenter, så som arbetsmarknadsenheter, Komvux, vuxenutbildningar och folkhögskolor.

1.3 Förstudiens metod

Förstudien har bygger till största del ur en kvalitativ ansats. Intervjuer har genomförts med företrädare för:

- Den kommunala vuxenutbildningen
- Folkhögskolor
- Skånes kommuner (Regionalt samordningsförbund) Lunds kommun, Enköpings kommun, Hässleholms kommun, Kristianstads kommun och Osby kommun.
- Studieförbund i samverkan
- Region Skåne

- Folkbildningsrådet
- Studieförbunden SV, Sensus, Folkuniversitetet och Medborgarskolan.
- SOBONA (de kommunala företagens intresseorganisation)
- Nordiskt valideringsforum

Kontinuerlig inläsning av tidigare studier har skett och som en viktig del av förstudien genomfördes en workshop med personer berörda av förstudien.

I ett särskilt avsnitt i rapporten fokuserar förstudien på validering och jämställdhet. Kapitlet bygger på officiell statistik, intervjuer och rapporter vi tagit del av.

1.4 Avgränsning och förförståelse

Denna förstudie har ingen ansats att på ett heltäckande vis belysa validering som metod, aktörer eller vilka aktiviteter som sker inom ramen för valideringen. Vårt huvudsakliga fokus kommer att ligga på var validering kan ha betydelse för individer som står långt ifrån arbetsmarknaden och den reguljära utbildningsmarknaden.

I delar av vår rapport kommer vi att vara något mer generella avseende detta fokus. Det rör avsnitten som handlar om jämställdhet och genus samt där vi beskriver de gemensamma klassificeringssystem som finns fastställda inom EU.

Vår egen förförståelse i samband med att vi inledde denna förförståelse var till mångt och mycket synonym med de utmaningar vi mötte när vi genomförde våra intervjuer. Många av våra respondenter hade svårt att tänka kring validering utan att omedelbart börja prata om bransch- eller akademisk validering.

Vår utvecklade förståelse har kommit att påverkat studiens utformning. Då vårt sätt att ställa frågor och hitta former att fördjupa frågeställningarna förändrats under den tämligen långa tid studien pågått har vi som oftast valt bort att direkt citera våra respondenter, när vi i enstaka fall gjort det, har vi inte presenterat respondenterna vid namn.

2 Några olika perspektiv på validering

2.1 Generell definition

Med validering avses en strukturerad process som innehåller en fördjupad kartläggning och en bedömning som syftar till ett erkännande av en persons kunnande, oberoende av hur det förvärvats. Det innebär att kunnande kan ha förvärvats såväl genom formell utbildning som genom informellt lärande. Personen kan exempelvis ha fått sitt kunnande genom studier eller samhällsliv och arbetsliv.

Validering har under lång tid beskrivits som en viktig del av att stärka individers möjligheter till livslångt lärande och ställning på arbetsmarknaden. I Sverige beskrivs utvecklingen av validering kännetecknats av tillfälliga satsningar och projekt. Vilket medfört att valideringsfrågan under perioder kommit i skymundan.

I Januari 2022 lämnades en lagrådsremiss med förslag om att:

- införs en skyldighet för hemkommunen att se till att den som vill få sitt kunnande kartlagt inför utbildning eller prövning inom Komvux erbjuds en inledande kartläggning
- införs en skyldighet för huvudmannen för Komvux att se till att en elev som behöver validering erbjuds det
- förtydliga vad som avses med validering
- förtydligas vad som krävs i fråga omdokumentation efter en validering

Lagrådet påtalar alltså att det kvarstår behov av att förtydliga vad som avses med och vad som krävs för att kunna säkerställa kvaliteten i valideringsprocessen så sent som i januari 2022. I den förordning som antogs och började gälla per den 1/1 2023 fastslås att *validering är en strukturerad process som innehåller en fördjupad kartläggning och en bedömning som syftar till ett erkännande av en persons kunnande oberoende av hur det förvärvats.*

2.2 ...med betoning på process och livslångt lärande

Med undantag av de personer som arbetar i arbetsmarknadsverksamhet där validering har blivit en självklar del av verksamheten så har vi inom ramen för förstudien stött på många som när de hör ordet validering omedelbart kopplar metoden till människor som har förvärvat kunskap genom mångårigt yrkesutövande eller att de äger akademisk kompetens från annat utbildningsväsen än det svenska. Samtidigt har flera studier vi tagit del av och respondenter vi intervjuat konstaterar att validering lämpar sig mycket väl för personer som står långt ifrån arbetsmarknaden som är på nivå att de inte ens vet att de har förvärvat några kunskaper.

Många återkommer till vikten av att beskriva validering som en process som både beskriver ett nuläge avseende kompetenser, vad individer förvärvat för kompetenser och slutligen hur det matchar emot de behov bransch har eller de krav utbildningsinstitutioner ställer.

Det finns erkända valideringsmetoder som fungerar som stödstruktur att säkerställa ett sådant förhållningssätt. Exempelvis OCN och KUB. Dessa metoder bygger ur flera dimensioner. Dels kartläggning av vad den som valideras redan förvärvat för kunskaper, i relation till valideringens syfte identifieras, vad behöver deltagaren kunna och en beskrivning kring vad den som ska validera behöver lära sig.

2.3 ...med utgångspunkt ur 8 nyckelkompetenser

Många individer inom ramen för den målgrupp studien särskilt fokuserar har i första hand behov av att erbjudas validering inom de 8 nyckelkompetenser som EU definierat som färdigheter varje medborgare behöver. Dessa är:

1 Kommunikation på modersmålet: förmågan att i både tal och skrift uttrycka och tolka begrepp, tankar, känslor, fakta och åsikter.

2 Kommunikation på ett främmande språk: som ovan, men innefattar även förmedlingskompetens (d.v.s. att sammanfatta, parafraasera, tolka eller översätta) och interkulturell förståelse.

3 Matematisk, vetenskaplig och teknisk kompetens: goda räknekunskaper, en förståelse av naturens värld och förmåga att tillämpa kunskap och teknik på uppfattade mänskliga behov (till exempel medicin, transport eller kommunikation).

4 Digital kompetens: säker och kritisk användning av informations- och kommunikationsteknik för arbete, fritid och kommunikation.

5 Lära att lära: förmågan att effektivt hantera sitt eget lärande, antingen enskilt eller i grupp.

6 Social och medborgerlig kompetens: förmåga att delta ändamålsenligt och konstruktivt i sitt sociala liv och arbetsliv och engagera sig i aktiv och demokratisk delaktighet, i synnerhet i samhällen med allt större mångfald.

7 Initiativförmåga och företaganda: förmågan att omsätta idéer i handling genom kreativitet, innovation och risktagande samt förmågan att planera och hantera projekt.

8 Kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer: förmågan att uppskatta den kreativa betydelsen av idéer, upplevelser och känslor i ett antal medier, till exempel musik, litteratur, visuell konst och scenkonst.

För den som känner folkbildningen är kompetenshöjande insatser inom dessa områden centrala delar av dess utbud.

2.4 ...där en viktig möjlighet är identifierad.

Som exempel på hur validering som metod kan stötta individer som står långt ifrån arbetsmarknaden kan vi bland andra nämna Studieförbunden i samverkans projekt ”Studieförbunden, de unga och arbetsmarknaden. Målgruppen för projektet var unga

människor som varken studerade, praktiserade eller arbetade. Valideringen var ett väsentligt inslag i projektet. Resultaten goda vikten av att validera inte bara kompetens förvärvat genom arbete eller studier blir tydlig när någon av medarbetarna beskrev sin upplevelse under projektiden:

“Vi upplever att mycket vi gör som riktar sig till ungdomar har den effekten att ungdomarna förstår sin plats i livet och kommer till insikt om vad deras roll kan vara. Den kraften unga får av att få tankar om att det finns en meningsfull framtid är stor. Då orkar man både tänka på studier och arbete”.

Den delen av validering och arbetsmarknadsinsatser som syftar till att hjälpa individer att själva få kunskap om vad de kan och hur vägarna framåt ser ut ägs till stor del av kommunens studie- och yrkesvägledare (SYV) och Arbetsförmedlingens vägledare.

En valideringshandledare beskriver på Folkuniversitetets hemsida:

“Vi hör ofta om att det första man gör på Arbetsförmedlingen är att skriva sitt cv. Men hur ska det gå till om man inte ens själv är medveten om sin kompetens? Validering kan vara ett bra sätt för en människa att komma vidare”

Flera av våra respondenter återkom till att folkbildningen, inte minst studieförbunden, skulle kunna ha en betydligt större roll i att förbereda individer inför olika typer av arbetsmarknadspolitiska insatser eller studier. Exempelvis när en kommun prövar att kompetensväxla så beskriver en av de vi intervjuade utmaningar med att språkkompetensen och kompetensen om vad äldreomsorg var alldeles för låg hos målgruppen. Något som kommunen själv saknade kapacitet att utveckla. Ett annat exempel där studieförbunden skulle kunna ha bidragit är inför uppstart av en allmän kurs på folkhögskola.

En av respondenterna i vår förstudie sa:

”Här skulle studieförbunden kunna spela en viktig roll i valideringsarbetet – Någon form av preparandvalidering med syfte att synliggöra möjliga vägval för den enskilde.”

Samtidigt som möjligheten belystes väcktes flera frågor. Om nu studieförbunden skulle kunna vara

ett bra första steg in, hur ska studieförbunden motiveras att bygga en sådan kapacitet? Flera av de representanter från studieförbunden vi mött beskriver hur de har utbildat valideringshandledare, men sen har validanterna uteblivit. Hur ska kommunens arbetsmarknadsverksamhet veta vilka målgrupper som bäst passar för den typen av validering? Och vem introducerar validering som möjlighet för klienter inom socialtjänsten? Inom ramen för förstudien har flera vi frågat beskrivit omfattande utmaningar kring dessa frågeställningar. Inte minst då ansvaret att söka upp validering ligger hos den enskilde. Det enda rimliga svaret torde vara att fortsätta och identifiera dialogen kring frågorna, mellan de som berörs och i nya konstellationer utanför det redan befintliga rummet.

2.5 Regionen som möjliggörare - Viktiga erfarenheter från Valideringslyftet

Under åren 2020 – 2022 genomfördes under ledning av Tillväxtverket och Myndigheten för Yrkeshögskola (MYH) ett ESF-projekt: Valideringslyftet. Det övergripande målet med projektet varit att bidra till det nationella målet med att öka antalet genomförda valideringar. Detta genom att öka

förutsättningarna för regionerna att arbeta med validering som en del i det regionala kompetensförsörjnings- och sysselsättningsarbetet.

Vid slutkonferensen presenterades slutsatser om att valideringslyftet och de samverkansformer som funnits inom ramen för detta:

- Möjliggjort möten och diskussioner mellan regioner och myndigheter för att diskutera olika vinklar inom valideringsområdet.
- Det främsta mervärdet beskrivs vara ny kunskap, samt att ta del av andras erfarenheter av att arbeta med validering.
- Erfarenhetsutbyten har kunnat generera konkreta exempel på validering som kan appliceras i olika delar av landet.
- Det gemensamma lärandet upplevs legitima regionernas roll inom validering.

Som en konkret förlängning av Valideringslyftet har Region Skåne initierat ett projekt vid namn Visare. Projektet syftar till att på regional nivå utveckla hållbara strukturer för validering. Givet denna syftesformulering väcker det förhoppningar om att delar av de frågor som lyftes ovan kanske kan lösas ut inom ramen för projektet!

3 Jämställdhetsperspektiv på validering – en möjlighet för studieförbunden.

Ett jämställdhets- och inkluderingsperspektiv på validering kan ge viktiga insikter för hur framtida insatser inom valideringssystemet kan bidra till att stärka kompetensförsörjningen i Skåne. I denna förstudie har vi tittat på hur kön och andra maktordningar som socioekonomi och etnicitet kan påverka valideringsprocesser kopplat till representation och könsfördelning, synen på kompetens samt hur olika aktörer skulle kunna samverka för att främja jämställdheten i regionen.

Vi har tittat på validering utifrån ett jämställdhetsperspektiv genom att intervjua utvalda aktörer. I intervjuerna blir det tydligt att jämställdhet och inkludering inom valideringsprocesser är svårt att få till i praktiken, att det finns en diskrepans mellan retorik och praktik. Det är vanligt att prata om jämställdhet och det verkar ofta finnas goda intentioner inledningsvis i projekt och insatser för validering, men det verkar svårare att implementera i praktiken, i ett långsiktigt perspektiv. Validering är ett komplext område som verkar inom olika sektorer och innefattar en mängd olika aktörer. Validering är en del av en större kontext varpå det krävs flera insatser för jämställdhet samtidigt, och i samverkan mellan olika aktörer för att skapa förändring.

3.1 Validering är en del av Sveriges könssegregerade arbetsmarknad

När vi undersöker validering utifrån ett jämställdhetsperspektiv behöver vi titta utifrån en strukturell kontext och hur validering är en del av hur arbetsmarknaden och utbildningssystemet är utformat i Sverige. Sverige har idag en av Europas mest könssegregerade arbetsmarknader (SCB yrkesstatistik 2016), detta är tydligt inom exempelvis vård och omsorg, och byggsektorn. Vidare är detta starkt sammanlänkat med ett könssegregerat utbildningssystem. Män och kvinnor befinner sig hårdraget inom olika områden och besitter, eller förväntas ofta besitta olika kompetenser baserat på kön. Då validering handlar om att just identi-

era individers kompetenser är det rimligt att anta att valideringssystemet påverkas av den könssegregerade arbetsmarknaden.

I tabellen nedan redovisas antalet unika personer som anvisats till validering av Arbetsförmedlingen 2014–2018. Den visar hur könsfördelningen ser ut för främst branschvalideringar. Under 2018 skedde flest valideringar inom yrkesområdet bygg och anläggning, följt av måleri, elteknik och restaurang (samtliga kockar), vilka samtliga är starkt mansdominerade områden. När vi tittar på endast branschvalideringar är könsskillnaderna stora.

Tabell 6:

Antal unika personer som anvisats till validering av Arbetsförmedlingen 2014-2018

	2014	2015	2016	2017	2018	Totalt
Kvinnor	319	501	435	30	23	1 308
Män	714	864	1 016	589	784	3 967
Totalt	1 033	1 365	1 451	619	807	5 275

Källa: Arbetsförmedlingen.

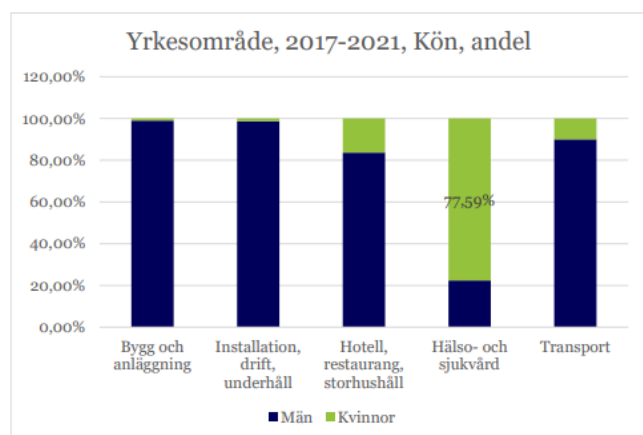
Anm. Uppgifterna avser valideringsinsatser som är upphandlade både enligt lagen om valfrihet (LOV) och enligt lagen om offentlig upphandling (LOU). Uppgifterna i Arbetsförmedlingens årsredovisning för 2018 avser endast validering som är upphandlad enligt LOV.

En ytterligare anledning som påverkat könsfördelningen under tidsperioden är att Arbetsförmedlingen under 2017 gick över från upphandling enligt lagen om offentlig upphandling (2016:1145) till upphandling enligt lagen om valfritt system (2008:962). Detta innebär att Arbetsförmedlingen inte kunde erbjuda valideringsinsatser inom alla efterfrågade yrkesområden och det saknades tillgång till upphandlade valideringsutförare inom vård och omsorg. Vård och omsorg är ett starkt kvinnodominerat område och samtidigt det yrkesområde där flest valideringar normalt genomförs. Siffrorna är därför inte rättvisande för branschvalidering som helhet då valideringen inom vård och omsorg inte är medräknad. Men det är ett exempel på hur könssegregeringen är en påverkan på valideringsprocesser. Finns det inte valideringsutförare inom vård- och omsorg innebär det att en stor del kvinnor inte valideras och könsfördelningen blir skev. I intervjuerna reflekteras det kring att kommunerna i egenskap av att vara stora arbetsgivare för vård och omsorg kan antas ha ett större incitament att validera inom just det området. Med andra ord kan statistiken från Arbetsförmedlingen, som fokuserar på branschvalidering, kanske snarare ge oss en fingervisning om hur den könssegregerade arbetsmarknaden har påverkan på valideringssystemet, än hur många kvinnor respektive män som faktiskt validerats generellt.

Tabellen till nedan visar könsfördelningen mellan kvinnor och män för anvisade valideringar inom några yrkesområden 2017–2021.

Bilaga 6:

Anvisade valideringar med fördelningen mellan män och kvinnor i några yrkesområden.

Källa: Arbetsförmedlingen.

Även denna tabell visar hur könssegregerad validering är kopplat till olika yrken. Det finns fler valideringsmöjligheter inom mansdominerade branscher vilket syns i Arbetsförmedlingens siffror.

En annan aktör inom valideringsområdet, Nordiskt valideringsforum har sammanställt statistik över de som validerades under 2022. Totalt validerades 3602 personer varav närmare 60% var kvinnor. Så frågan om varför fler av antingen det ena eller andra könet valideras tycks snarast vara kopplat till bransch och samhällsstrukturer snarare än att validering i sig är mer lämpat eller tillämpligt för kvinnor eller män.

Det här är centralt för Skånes utveckling, Region Skåne lyfter att regionens utbildnings- och arbetsmarknadsprognos visar att nästan 18 000 personer kommer saknas i bristyrken inom industrin och 13 000 inom vården. Att validering är så specificerat kopplat till olika yrken kan antas hämma jämställdhetsutvecklingen och snarare cementera stereotyper kring kön och arbete och därmed innebära ett hinder för kompetensförsörjningen. Kopplingen mellan utbildningsval och validering är något som lyfts i intervjuerna samt reflektioner kring att det kan finnas risk för att valideringsprocesser bygger in hinder för att bryta könsstereotypa utbildningsval.

Utifrån de intervjuer vi gjort framkommer det att då validering är en del i en större struktur där så många aktörer är inblandade, är samverkan mellan olika aktörer och områden central för att jämställdhet- och inkluderingsinsatser ska få något resultat eller några långsiktiga effekter. Lösningar som kan bidra till att bryta könssegregeringen, som lyfts i intervjuerna är att ett bättre, mer tydligt metodstöd möjliggör att arbeta mer medvetet tillsammans med målgrupp och intressenter. Det finns flera sätt att attrahera fler till yrken inom vården exempelvis, där arbetsgivare och vårdskapsorganisationer har potential att genom insatser bryta normer och visa på olika typer av förebilder.

3.2 Genusperspektiv på kompetens

Ett exempel på hur kön kan spela roll för valideringsprocesser är en studie som jämfört validering inom typiskt mansdominerat område (fastighetsskötare) och kvinnodominerat område (vårdbiträden). Inom det mansdominerade yrket var lärande på arbetsplat-

sen i fokus och tidigare kunskaper och erfarenheter värderades som kompetens och som något värdefullt för organisationen. Inom det kvinnodominerade yrket var i stället utbildning det centrala och fokus låg på att komplettera redan befintlig kunskap med ny kunskap. Inom det kvinnodominerade yrket ansågs kompetensen generellt sett vara otillräcklig till skillnad från det mansdominerade området (Abrahamsson & Lundgren, 2006; Lundgren & Abrahamsson, 2005). Detta är ett exempel på hur kön inte bara segregeras inom validering utan även fungerar hierarkiskt. Ett annat exempel är en studie som tittat på vårdbiträden inom äldreomsorgen, som argumenterar för att vårdbiträdena både av sig själv och av andra positioneras som att de saknar vetenskaplig rationell kunskap, vilken sätts i motsats till den emotionella kunskapen de redan erkänns besitta (Fejes, 2012). Detta är något som bekräftas i intervjuerna: att synen på kompetenser inom exempelvis vården och industrin skiljer sig åt, och det kan upplevas som att det finns en lägre tröskel för att valideras inom produktion än inom vården.

Genusperspektivet är intressant när vi tittar på valideringens fokus på formell kompetens, framför informell kompetens, ett spår som lyfts i intervjuerna som ett möjligt hinder för jämställdhet och inkludering. Formella kompetenser syftar på specifika ämneskompetenser som är inriktade på ett specifikt område och som valideras inom många branscher i dag.

Informella eller så kallade generella kompetenser avser de kompetenser personer alltid har med sig, mjukare värden som färdigheter att hantera information, lösa problem, oskrivna regler, beslutsprocesser, digitala medier och att samarbeta. Studieförbunden är drivande i arbetet med validering mot generella kompetenser. I intervjuerna lyfts att dessa två system för att validera formell alternativt generell kompetens inte är tillräckligt synkade med varandra. Genom ett bättre system för att tillvarata individens generella kompetenser snarare än att titta gentemot ett specifikt yrke skulle en persons kompetenser kunna matcha lika bra för ett annat yrke och då exempelvis en kvinnas kompetenser matchas för ett mansdominerat yrke. Det lyfts att nuvarande former för validering missgynnar personer som står långt från arbetsmarknaden, att det inte finns något bra system för att bygga vidare på de kompetenser

som personer långt från arbetsmarknad besitter och att systemet för att validera generella kompetenser inte har legitimitet. Det lyfts att synen på validering tenderar att vara instrumentell och formalistiskt och att jämställdheten skulle kunna gynnas av att fokusera mer på generella kompetenser som ett komplement till det formella systemet och skapa synergier de olika systemen emellan. Här lyfts att ett sätt skulle kunna vara att arbeta lokalt och regionalt med människor långt från arbetsmarknaden och driva ett påverkansarbete för att systemet för generella kompetenser ska haka i systemet för formella kompetenser. Att se kompetensprofiler kopplat till fler arbetsområden, och forskningsmässigt få fram kompetensprofiler inom olika yrken, som kan vara mer eller mindre lika, då inte enbart för generella kompetens, kanske skulle kunna motverka den jämställdhetsproblematiken.

Ytterligare ett spår som lyfts i intervjuerna är dilemmat med att utvärderare och bedömare gör olika, vilket riskerar att inte göra valideringen vare sig likvärdig eller effektiv. Det är av största vikt att det behöver finnas en medvetenhet för de här perspektiven och att alla som är en del av valideringsprocessen har ett intersektionellt förhållningssätt.

3.3 Alltid kön, aldrig bara kön

Intersektionalitet är ett akademiskt begrepp inom genusvetenskapen som handlar om att undersöka hur kön hänger ihop med andra maktordningar och diskrimineringsgrunder och på så sätt synliggöra olika gruppers strukturella levnadsvillkor och inflytande över samhället och sina egna liv. När vi tittar på validering utifrån ett intersektionellt perspektiv är det centralt att titta på hur kön hänger ihop med exempelvis etnicitet och socioekonomi. Om vi tittar på validering och etnicitet ser vi att efterfrågan på validering är hög bland nyanlända svenskar. Validering riskerar att leda till exkludering och sortering genom att validering främst utvecklas och genomförs i relation till vissa bristyrken, varpå nyanlända svenskar med annan kunskap än inom dessa yrken exkluderas, samt genom gradering baserat på det nationella systemet för betyg och bedömning, varpå annan kunskap som faller utanför detta system exkluderas (Andersson, Hult & Osman, 2006; Andersson & Osman, 2008). En undersökning Arbetsförmedlingen gjorde hösten 2017 visade att drygt var fjärde SFI-elev (28

procent) fått sin kompetens validerad i Sverige. Bland SFI-elever som svarade att de inte hade fått sin tidigare utbildning och yrkeserfarenhet kartlagd och bedömd var det 61 procent som skulle vilja att detta genomfördes (Arbetsförmedlingen, 2016b). Vidare ser vi att nyanlända kvinnor är underrepresenterade inom hela kedjan av insatser för ”etableringsuppdraget” och tar del av färre valideringsinsatser, yrkesutbildningar, subventionerade anställningar och snabbspår (Dahlin, 2017, taget från någon AF). Statistik från Arbetsförmedlingen visar även att kvinnor som är utrikesfödda har lägre sannolikhet att bli bedömda som matchningsbara och att vara i behov av validering men högre sannolikhet att bli bedömda för att vara i behov av tidiga insatser (Arbetsförmedlingen, 2016b).

I intervjuerna lyfts att validering mot generella kompetenser kan fungera motivationshöjande för personer långt från arbetsmarknaden, inte minst för kvinnor och kvinnor med utomeuropeisk bakgrund och därmed fungera som ett stöd för att motverka den höga och växande arbetslösheten hos denna målgrupp. Att dagens valideringssystem är så inriktat på formella kompetenser och främst görs gentemot kriterier för det formella systemet får betydelse för de som står långt från arbetsmarknaden. Dessa personer klassas som i avsaknad av värde eftersom de inte sitter på formell alternativt översättbar formell kompetens, vilket innebär att en massa informell kompetens går till spillo. En kvinna som kommer från ett land utanför EU som inte har arbete, kan fortfarande besitta en massa kompetens som inte finns inom ramen för kompetenssystemet och i valideringsstrukturen. Att validering sker nästan enbart mot formella utbildningar och branschmodeller för validering innebär att de erfarenheter en person bär med sig som bedöms, och som kan sättas i relation till betygskriterier på yrkeskurser, baseras på kompetenser utifrån en mansdominerad alternativt kvinnodominerad arbetsplats.

Ett exempel på hur validering har främjat jämställdheten är Projektet Gårdsvårdar, ett samverkansprojekt mellan MKB Fastighets AB, Malmö stad och Arbetsförmedlingen. Under ett år anställdes långtidsarbetslösa kvinnor bosatta i socioekonomiskt svaga områdena som gårdsvårdar hos MKB. Anställningen innebar ett fullt medarbetarskap med samma villkor som alla andra anställda samt att

alla fick svenskundervisning och gå i en cykelskola. Malmö är en liten stad till ytan och när en individ kan cykla ökar hens anställningsbarhet i staden. Även den personliga självständigheten ökar. Samtidigt blev gårdsvårdarna förebilder och ambassadörer för andra kvinnor. MKB har jobbat med Gårdsvårdar i samarbete med Arbetsförmedlingen sedan 2018. I den första piloten anställdes fem kvinnor och nu är de 25 anställda. Många av kvinnorna har varit isolerade i Sverige i många år och projektet har ökat deras trygghet och egna försörjning (<https://valideringsforum.se/malmo-projektet-gardsvardar-framjar-integrationen/>).

3.4 Samverkan och studieförbundens roll

Validering är del av ett komplext system som spänner över flera sektorer och verksamheter och inkluderar en mängd olika aktörer. Det finns flera utmaningar kopplat till jämställdhet och inkludering som påverkas av exempelvis den könssegrigerade arbetsmarknaden och utbildningssystemet och olika valideringssystem. För att jämställdhet och inkludering ska få genomslag menar vi att vi behöver jobba från många perspektiv och nivåer samtidigt och tillsammans lära av varandra, dela erfarenheter med varandra och stötta varandra utifrån våra olika förutsättningar, resurser och kompetenser. Inom validering blir det viktigt att hitta strukturer för att nyttja respektive styrkor hos olika aktörer och dra nytta av varandra.

Studieförbunden har potential att komplettera valideringsprocesser på olika sätt genom att fungera som ett stöd till kommunerna. Det finns exempelvis potential att samverka kring den målgrupp som har svårare att komma in på yrkesutbildningar. Studieförbunden når genom sin verksamhet kvinnor med olika etniciteter och kvinnor som står långt från arbetsmarknaden på ett annat sätt än vad exempelvis Arbetsförmedlingen och kommunens olika verksamheter gör. I intervjuerna lyfts att det hos studieförbunden finns goda förutsättningar för att göra tidiga insatser för nyanlända kvinnor som saknar formell kompetens. Det finns även potential för att utveckla modeller eller luta sig mot befintliga modeller i att validera denna målgrupp för att därmed förkorta vägen till vuxenutbildningen. Studieförbunden har även stor potential att påverka validering genom opinionsbildning.

4 Kan studieförbunden stötta, komplettera och stärka validering hos kommunerna

Statens övergripande målsättning med folkbildningen lyder: *Målet är att folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.*

I ljuset av det statliga målet för folkbildningen kommer frågan huruvida studieförbund och folkhögskolor kan stötta i kommunernas uppdrag runt validering för individer som står längst ifrån arbetsmarknaden besvaras med ett jakande svar. Validering är en av flera insatser som kan bidra till personlig utveckling och delaktighet i samhället som i det vi tagit del av pekar på att ha kraftfulla effekter.

4.1 Studieförbunden och folkhögskolornas arbete

Det pågår redan idag ett omfattande arbete inom folkbildningen för att stötta individer både de som är nära och för de som står långt ifrån arbetsmarknaden. Det vi fått oss till livs i intervjuer är att avseende validering och de allra svagaste målgrupperna så är det i första hand Folkuniversitetet som generellt arbetar aktivt med validering som metod. Folkhögskolorna beskriver i samtal hur i sin själva grundmetod, även om detta inte är explicit har en tanke som liknar valideringens – Inga elever ska behöva läsa eller lära sig saker de redan kan. Så även om folkhögskolor till synes liknar det ordinära utbildningsväsendet som skiljer de sig åt utifrån att de i större utsträckning redan från början ser bildning och lärandet som en livslång process utan att vara i behov av att exakt veta var eleven tillgodogjort sig sin kunskap.

Folkuniversitetet har utvecklade system och har skapat ”paketlösningar” där validering kan vara ett inslag – samtidigt som de gjort tydliga kopplingar till de kvalitetssystem som utvecklats såväl inom bransch som inom EU.

Det finns lokala exempel på vari studieförbunden ingått i valideringsprocesser. Flera projekt mellan offentlig- idéburen sektor har genomförts, så även i Region Skåne.

Det är inte detsamma som att folkbildningen inte arbetar med att stötta och stärka individer i lärande och rörelse till arbete och studier. I själva verket går det att konstatera att lärandet och individens resa till självförverkligande är själva grundtanken med folkbildningen:

Folkbildning handlar om att anpassa kurser och studiecirklar efter deltagarna, om att utgå från deltagarnas förutsättningar och behov. Det betyder att folkbildningens deltagare har stort inflytande över vad och hur de lär sig. Några grundtankar är att deltagarna lär av varandra, att arbetsformerna är demokratiska och engagerande och att lärandet är aktivt. Deltagarna söker och bygger sin egen kunskap genom dialog, interaktion och reflektion med andra.

Flera av de aktörer inom folkbildningen vi har varit i kontakt med beskriver att de har provat att arbeta med validering, men att det inte funnits intresse, alternativt att det som inom ramen för folkhögskolorna valideras mot formell kompetens eller bransch.

Förklaringen till att inte fler studieförbund saluför (eller har slutat att saluföra) validering som ett inslag i deras verksamhet eller som ett erbjudande att samarbeta med offentliga aktörer tycks till del ligga i det som framkom vid flera, däribland Studieförbund i Samverkan, studieförbund och folkhögskolor.

Det kan vara svårt att få ekonomi i validering så som de flesta uppfattar validering (ett körkortspröv), studieförbund inte har betygsrätt och att studieförbundens egen berättelse kan upplevas diffus. Något som till del ligger hos studieförbunden själva, men som någon av våra respondenter även uttryckte: *Om denna förstudie kan bereda väg för oss att beskriva innebörden av att validera mot EU:s åtta nyckelkompetenser och att validering är så mycket mer än en checkbock i en ruta så ska du se att det kommer att hända grejer.*

4.2 Validering arbetsmarknadsverksamheter, Komvux och studieförbunden

De vi mött inom kommunal arbetsmarknadsverksamhet och som har anammat validering i sin verksamhet beskriver valideringen erbjuda stora möjligheter och kunnat påvisa goda resultat. Exempelvis genomfördes under åren 2017–2021 ett omfattande utvecklingsarbete inom ramen för Samordningsförbundet Skåne Nordost. Ur deras slutrapport går att konstatera att valideringen som process bidragit i såväl kvalitetshöjning av arbetsmarknadsverksamheten som att läroutveckling och resultat blivit tydligare för deltagarna. Samtidigt konstateras att det krävs ett fortsatt arbete dels att få arbetsmarknad att erkänna värdet av att lära sig jobbet på jobbet och att kompetensintyg har betydelse.

Respondenterna vi mött har i stort uttryckt sig positivt kring studieförbunden och folkhögskolorna som aktörer i arbetet att stötta individer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Många har även goda erfarenheter från samarbeten med studieförbund och folkhögskolor i olika projekt och inom ramen för den reguljära verksamheten.

Det är främst tre styrkor som lyfts som faktorer som adderar kvalitet till det kommunala uppdraget:

- Folkbildningens möjlighet till flexibilitet och anpassning utifrån deltagarens behov
- Att studieförbund och folkhögskolor inte är myndigheter. Någon sa: ”De är proffsiga och något annat än oss i kommunen”!
- De har en helt annan möjlighet att komma nära individerna.

En medarbetare i ett ESF-projekt för ungdomar inom ramen för det kommunala aktivitetsansvaret (KAA) sa: *”Det skulle vara jättespännande om vi kunde få till det mer med studieförbunden här! Jag menar våra ungdomar i projektet har nästan bara dåliga erfarenheter av skolan! Studieförbunden är ju inte skolan, kanske kunde de väcka intresse till liv som slocknat för länge sedan!”*

I relation till kommunala vuxenutbildningens valideringsuppdrag har det varit svårt att hitta energi i samtalen, runt folkhögskolornas roll, etablerat och tydligt, men att studieförbunden skulle kunna avlasta kommunens valideringsuppdrag?

Sannolikt hänger det samman med att validering, i Komvux kontext, är en linjär process som ska sluta i ett betyg eller intyg som syftar till formell behörighet in i reguljärt utbildningsväsende, är studieförbunden (generellt) direkt diskvalificerade utifrån att de inte äger rätt att sätta betyg. Samtidigt har vi stött på exempel (som vi själva inte har intervjuat) där Komvuxrektorerna har haft en helt annan approach och vävt in möjligheten till grundläggande validering genom studieförbund som en möjlighet.

Sammantaget uttrycker flera av de vi intervjuat en vilja till ytterligare samarbete kring målgrupper av medborgare som står långt ifrån. En vuxenutbildningsrektor säger: ”Jag tänker att det finns ett glapp mellan de kurser som vi erbjuder inom SFI eller vår ”vanliga” vuxenutbildning där vi inte når hela vägen och där folkbildningens metodik skulle kunna fungera bättre. De nyanlända, inte minst kvinnorna, men även de ungdomar som vi idag har ansvar för inom KAA-processen.

En folkhögskolerektor tänker vidare kring var studieförbundens roll i relation till målgruppen skulle kunna vara. ”Ja, men, någon form av preparandutbildning/validering. Det är nog ganska många som inte ens vet vad de kan, hur ska de då kunna veta vad de vill bli?”

En förvaltningschef uttryckte det så här: *”Det är klart att vi skulle kunna samarbeta med andra aktörer för de som står allra längst ifrån. Det finns egentligen ingenting som talar emot det”. Hen fortsätter: ”Men så kommer det där med resursfördelning och modeller för ersättning. Om jag själv sliter för att få ihop min budget krävs, om inte min samarbetspartner jobbar gratis, krävs nya sätt att tänka ekonomi”.*

Politiker vi har samtalat med är oaktat positiva till att studieförbund och andra organisationer skulle kunna vara delaktiga i att stötta människor till egen försörjning. Samtidigt har vi även mött på uttalanden som belyser vikten av att de tjänster studieförbunden levererar behöver hålla en kvalitet som säkerställer att inte skattemedel nyttjas i syften som går emot kommunens intressen eller som kan mistänkas nyttjas i enskilda partiers ”vinstintressen”.

4.3 Ekonomiska förutsättningar

När det gäller de ekonomiska förutsättningar för studieförbunden att vara delaktiga i än större utsträckning i arbetet att validera så har vi iakttagit några som ses som särskilt viktiga att uppmärksamma:

Studieförbunden är (känt sedan tidigare) begränsade att använda stadsbidrag för att finansiera verksamhet som annan huvudman är ansvarig för. Studieförbunden kommer att bli direkt påverkade av den förändring i ersättningssystemet till studieförbund som i skrivandets stund är på remiss. I huvudsak så eftersträvas att skapa en finansieringsmodell som i större utsträckning medger ett kvalitativt arbete – snarare än jakt på timmar och deltagare. Påverkan kan mycket väl rendera positiva effekter avseende förutsättningar till samverkan med offentliga aktörer.

Vi tror att en förutsättning för att skapa mer verksamhet och ett annat typ av samarbete mellan kommuner och folkbildningen bygger ur att fler möten sker mellan parterna.

Vi iakttar att de ekonomiska förutsättningarna att delta är väldigt ojämn i systemet beroende på den finansiella grundstrukturen. Vidare att den kommunala självstyrelsen innebär att folkvalda ska tillvarata medborgarnas intresse utifrån lokala behov. Verksamheterna skall bedrivas utifrån kommunallagen och olika speciallagstiftningar med en logik som härrör ur det byråkratiska systemet. Detta system bygger på förutsägbarhet, transparens och likhetsprinciper. Utrymmet att skapa speciallösningar för enskilda individer eller med enskilda aktörer är avsiktligt begränsat, exempelvis finns Lagen om offentlig upphandling (LOU) som en gatekeeper för att undvika att det allmännas resurser nyttjas på otillbörligt vis. Folkbildningen bygger å sin sida starkt ur principen ”Fri och frivilligt” Det krävs ingen djupare analys för att förstå att det inte är helt uppenbart hur folkbildningens aktörer kan bidra i det kommunala uppdraget. Samtidigt är det sedan länge känt att om dagens och framtidens samhällsutmaningar ska lösas finns stora behov av att kommuner i större utsträckning hittar former för samverkan med civilsamhället. För att komma vidare i frågan om de ekonomiska förutsättningarna för samarbete kommer det vara av vikt att ett ömsesidigt lärande med fokus på att öka kännedomen om vad det kommunala ansvaret innebär, hur folk-

bildningen fungerar och att därigenom tydliggöra möjliga samarbetsformer som genererar effektivitet hos kommunen och ekonomi hos studieförbund och folkhögskolor.

4.4 Så vad blir då våra slutsatser?

Att lösa kompetensförsörjningsfrågan är en stor och gemensam samhällsfråga. Att säkerställa att alla som har den minsta förmåga att bidra, såväl i offentlig som privat sektor, är en knäckfråga som många som vi talat med vittnat om. Konsekvenserna ur en individ och en familjs perspektiv av att stå utanför, att inte komma in är oöverskådliga och något alla är överens om att vi behöver hjälpas åt för att lösa. Kommuner och Arbetsförmedling har en räckvidd med verktyg, de har även i många fall väl utbyggda kontaktnät in i det lokala näringslivet. För den som har kunnat beskriva sin kompetens och har yrkeserfarenheter har Sverige under osedvanligt lång tid varit i en konjunktur att det är lätt att få jobb. De som saknar erkända meriter står samtidigt längre ifrån än någonsin. Flera av de arbetsmarknadsverksamheter vi har varit i kontakt med vittnar om detta. Detsamma gäller de som arbetar inom försörjningsstödsprocessen.

En del av möjligheterna finns sannolikt inom folkbildningen. Inte minst när det gäller att möta de människor som står allra längst ifrån. Vi har sett det inom en rad områden hur enskilda finner sin plats i livet inom folkbildningen, idéburen sektor och i civilsamhället – alltså bortom de offentliga myndigheternas processer.

Till del anar vi att vår ursprungliga fråga: ”Hur kan studieförbund och folkhögskolor stötta den kommunala vuxenutbildningen kring validering” (givet skärpt lagstiftning), varit för snäv. Men det är en förstudie och också ett väsentligt resultat. Validering ska ses i sitt sammanhang. Sannolikt finns likartade pedagogiska utmaningar kring validering likt det digitaliseringen stått inför. De organisationer som kommit längst i digitaliseringsfrågan har valt att se digitalisering som en metod bedriva verksamhetsutveckling med. De har tonat ned fokuset på digitaliseringen. Samma princip torde underlätta att tänka kring valideringen. Det är en kvalitetssäkrad process/metod som stärker livslångt lärande och bidrar till att öka förutsätt-

ningarna för individer att komma närmre inträde på arbetsmarknaden och för olika branscher som del av att lösa kompetensförsörjningsbehov.

Vår sammanfattande bedömning är att oavsett vem som levererar validering finns potential att till del bidra i den gigantiska kompetensförsörjningsutmaning vi som samhälle befinner oss i. Vi har stött på exempel där branscher och branschorganisationer går före. Exempelvis det Sobona, Tillväxtverket och Myndigheten för yrkesutbildning (MYH) skapat kring bovärdar i Malmö och rollen som återvinningsarbetare. Det är yrkesroller som saknar formella utbildningar, men som uppenbart kräver specifika kompetenser.

Folkbildningens aktörer har under hela sin existens arbetat med metodik som är snarlik den vi stött på i valideringsmetoder så som OCL och KUB. Att inom ramen för det kommunala ansvaret (och Arbetsförmedlingens ansvar för arbetsmarknadspolitiken) söka samarbete med folkbildningen, dess studieförbund och högskolor kring de som står långt ifrån går att underbygga med en rad argumentation:

- Flera i målgruppen är så dåligt rustade att de insatser som kan erbjudas i ordinarie verksamheter är för komplicerade. För att skapa förutsättningar för individerna att tillgodogöra sig insatserna skulle validering mot de 8 nyckelkompetenserna kunna bidra till detta.
- Flera i målgruppen hyser av olika anledningar starkt motstånd gentemot kommunen. Exempelvis ungdomar inom det kommunala aktivitetsansvaret eller nyanlända som bara har negativa erfarenheter av myndigheter från sitt ursprungsland.
- Flera i målgruppen behöver andra typer av forum än de som kommun och/eller arbetsförmedlingen kan erbjuda.
- Flera i målgruppen äger låg kunskap om vilken kunskap de förvärvat och vilken de behöver addera.
- Flera vittnesmål och tidigare studier beskriver att studieförbund och folkhögskolor lättare når kvinnor med annat etniskt ursprung.

- Validering och samarbete mellan kommun, studieförbund och folkhögskolor äger potential att bidra till en mer jämställd arbetsmarknad.

Det handlar också om att ur ett strukturellt perspektiv bryta normer som utvecklats. Det traditionella utbildningsväsendet bedriver i stor utsträckning sina utbildningar linjärt utifrån färdigställda kursplaner. För de som idag står långt ifrån arbetsmarknaden är inte sällan kunskapen om vad jag kan låg, jag har oftare fått veta vad jag inte kan. Att få mina färdigheter validerade och erkända torde öka möjligheterna för individer att hitta nya spår av vilja till utveckling.

Det finns några frågor att lösa ut för att studieförbund och Folkhögskolor ska bli en än större aktör i just målgrupperna som står långt ifrån:

- Hur ser ansvaren ut och vilka ekonomiska möjligheter finns för folkbildning att ersättas för insatser där andra huvudmän har ett ansvar inskrivet i lag (Kommunen, YH, AF, med flera. har såväl statliga som kommunala ansvar för arbetsmarknadspolitik och utbildning).
- Det behövs modeller och systematik i att samverka mellan offentlig sektor och civilsamhället. MUCF har arbetat fram en modell som är väl beprövad.
- Det behövs (som alltid) en ökad kunskap och förståelse om vad olika aktörer gör och har för ansvar.
- Det finns behov hos studieförbund att bestämma sig för att vilja vara en aktör inom valideringsområdet (exempelvis genom att licensiera inom kvalitetssäkrade och erkända valideringsmetoder.

5 Förstudiens rekommendationer

Syftet med denna förstudie har varit att undersöka förutsättningarna för studieförbund och folkhögskolor att genom validering i samarbete med den kommunala vuxenutbildningen och de kommunala arbetsmarknadsverksamheterna stötta i arbetet runt individer som står långt ifrån arbetsmarknaden. När förstudien nu har kommit till sitt slut vill vi lämna följande rekommendationer till våra uppdragsgivare att bära med sig i deras fortsatt utvecklingsarbete. Rekommendationerna skall ses i sitt sammanhang och storhet av att ha värkts fram ur en vinglig och vindlande process.

Några av rekommendationerna är konkreta och direkt inspirerade utifrån alla de goda samtal vi haft under studiens gång, andra skall läsas mer som hypoteser och fungera som grund för fortsatta samtal.

I ljuset av våra resultat rekommenderar vi att:

- Kommuner inventerar vad folkbildningens aktörer, studieförbund och folkhögskolor, i kommunens upptagningsområde, kan erbjuda för kompletterande stöd inom ramen för validering. Region Skånes projekt VISARE syftar till att etablera och utveckla hållbara strukturer för validering kan potentiellt vara ett stöd i ett sådant initiativ.
- Studieförbunden utvecklar, paketerar och informerar kommuner om vad de kan erbjuda inom ramen för validering. (Så som exempelvis Folkuniversitetet gör). För att möjliggöra detta behöver studieförbunden säkerställa att deras erbjudanden om validering är kvalitetssäkrade och prövade. Studieförbund i samverkan har i samverkan med Nordiskt valideringsforum utvecklat moduler för validering – Licensiering och utbildning av studieförbundens medarbetare är förutsättningsgivande för att kunna vara en aktör.
- Öka kommunernas och offentliga aktörers kompetens kring de möjligheter folkbildningen kan erbjuda gällande validering och att ömsesidigt skapa öka förståelsen hos folkbildningens aktörer om det kommunala uppdraget. Vi tänker att olika logiker, olika uppdrag, olika syn på förutsägbarhet och hur styrningen av offentliga och ideella, idéburna organisationer på riktigt försvårar förutsättningarna att hitta samarbeten för individens bästa och där samarbetande aktörer samarbetar fullt ut på lika villkor.
- Utforska finansieringsmodeller som möjliggör långsiktigt hållbara samarbeten mellan kommuner och folkbildningsaktörer med fokus på kompetensförsörjning, jämställdhet och än bättre förutsättningar för målgrupper som står långt ifrån arbetsmarknaden. Kanske går det att pröva vilka möjligheter som ryms inom FINSAM (samordningsförbund), ESF och Tillväxtverket. EU avsätter årligen stora belopp att söka för att hitta nya arbetssätt att få människor till arbete, studier eller att start egna företag.

- Ersättningsmodeller som finns/har funnits bygger på ersättning per närvarotimme och deltagare. Det är svårt för studieförbund att bygga kapacitet med få deltagare och ingen ”god affär”. Med folkbildningsrådets nya statsbidragssystem som beslutades i maj 2023 ges studieförbunden ytterligare förutsättningar att arbeta kvalitativt och långsiktigt med deltagare som är korttidsutbildade och/eller står långt ifrån arbetsmarknaden inklusive validering.
- Genomföra särskilda utbildnings-, informations- och erfarenhetsutbytes insatser med syfte att öka kunskapen om att validering är och kan vara för bredare målgrupper än de till synes självklara. Exempelvis: Näringslivsansvariga inom kommunen, förvaltningschefer inom teknisk förvaltning och politiska församlingar. Den generella synen på validering bland de som inte till vardags jobbar med validering, tycks vara att det är någon form av ”körkortspröv”. Synen på validering leder som regel fram till bransch eller utbildning, men tenderar missa målgruppen av individer som står allra längst ifrån. Nyttja aktörer som arbetsmarknads-verksamheter och studieförbund som idag aktivt använder validering som ett verktyg.
- Arbeta aktivt med att formulera och uppdraga studieförbund och folkhögskolor att bistå i arbetet med de som står långt ifrån. Exempelvis i uppdrag som skulle kunna vara att:
 - Utbilda valideringshandledare inom olika kommunala verksamheter som ett led för kommunerna att komma i gång med branschvalidering.
 - Inom ramen för KAA-processen, som ett alternativ till praktik erbjuda ungdomar validering med fokus på nyckelkompetenserna och genom detta bidra till att identifiera vägar framåt.
 - Inom ramen för den kommunala arbetsmarknadsverksamheten för de människor som står långt ifrån den reguljära arbets- utbildningsmarknaden erbjuda validering med fokus på nyckelkompetenserna, som ett försteg inför deltagande i praktik eller andra studier.
- Validering ska ses i sitt sammanhang. Sannolikt finns likartade pedagogiska utmaningar kring validering likt det digitaliseringen stått inför. De organisationer som kommit längst i digitaliseringsfrågan har valt att se digitalisering som ETT verktyg att bedriva verksamhetsutveckling med. De har tonat ned fokuset på det digitala. Samma princip torde underlätta att tänka kring valideringen. Det är ETT verktyg att jobba med kompetensutveckling och kompetensförsörjningsfrågan.

Den här förstudien långt ifrån allomfattande. Vårt resultat leder förhoppningsvis fram till att andra fortsätter eller tar vid i fortsatta diskussioner. Något vi kan stå för är att inom ramen för denna förstudie har vi bara mött personer som vill mer när det gäller att hitta former att arbeta kring målgrupper som står långt ifrån arbetsmarknaden. Är det vår enda slutsats läsaren kan känna igen sig i så är den tillräcklig för att förstå att det finns krafter och potential att tillvarata, både i validering och i de som arbetar, rätt använd kan skapa oanade möjligheter för enskilda individer, organisationer och samhället i stort!

Patrik Lidström *Public Partner*

Karin Blomstrand *Jämställd Utveckling Skåne*

Cesar Vargas *Medborgarskolan syd*

Med stöd av Region Skåne

